

ŠIS TAS APIE SAVE

Alfonsas DARGIS

(Pabaiga. Pradžia 2023 m. Nr. 3)

Dailininkas Alfonsas Dargis. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

STUDIJOS UŽSIENYJE

„Baigus Kauno meno mokyklą, pradėjau rūpintis Švietimo ministerijos stipendija į užsienį. Tam, kad Švietimo ministerija neatmestų prašymo dėl stipendijos gavimo, reikėjo studijoms surasti praktišką dailės sritį, tokią, kuri ministerijai būtų prie širdies (priimtina). Antanas Tamošaitis patarė pasirinkti ką nors iš taikomojo meno. Suradom: odos dirbiniai, mados, brėžiniai. Švietimo ministerija ma stipendiją paskyrė – studijoms Vienoje.

VIENOS AKADEMIJA

1936 metų rudenį, vėly vakarą, traukinys mane atvežė į Viena. Įlipau į taksi, kad nuvežtų į viešbutį (adresą žinojau), ir išsigandau, nes pamaniau, kad jau bus gyvenimo pabaiga; taksi vairuotojas man pasirodė lyg girtas, nes mašiną vairavo ne dešine, o kaire puse. Nežinojau, kad austrai taip važinėja... Kai Hitleris okupavo Austriją, automobilių eismas jo nurodymu buvo pertvarkytas – mašinų važiavimas kairiąja kelio puse buvo pakeistas važiavimu dešine.

Vienos amatų mokykloje studijavau odos dirbinius, brėžinius, madas – vieną dieną arba 8 val. per savaitę. Kitas likusias dienas lankiau teatro dekoracijų skyrių *Akademie der Bildenden Kunst in Wien*. Šioje akademijoje mano profesoriai buvo Emil Pirchan ir Josef Gregor.

Ką aš Vienoje studijuojau, Švietimo ministerija žinojo, bet nepyko. Stipendija buvo 300 litų per mėnesį ir 100 litų kelionpinigių. Akademijoje už mokslą per metus reikėdavo mokėti apie 100 litų, amatų mokykloje – nieko.

Studijuojant Akademijos teatro dekoracijų skyriuje, į paskutinį dekoracijų parengimą, jų sustatymą turėdavome būtinai eiti. Sėdėdavome ant parketo ir žiūrėdavome, kaip ruošiamos dekoracijos.

Akademijos teatro skyriaus studentai *Staat Oper* spektaklius galėdavo lankyti nemokamai, žinoma, jei gu būdavo vietų ir ne per premjeras. Taip pat būdavo ir Kaune – Kauno meno mokyklos klausytojams Kauno valstybinio teatro lankymas buvo nemokamas.

Vienoje, Teatro dekoracijų skyriuje, mokėsi studentai iš Čekoslovakijos, Jugoslavijos, Vokietijos, Bulgarijos, Lietuvos – iš viso gal 15–18. Akademijoje, savo studijoje, galėjome dirbti nuo 9 valandos ryto iki 10 valandos vakaro. Kūriau vakarais ir kompozicijas ant japoniško popieriaus. To darbo niekas netrukėdė.

Vienos meno akademiją baigiau 1940 metais. Diplominis darbas – Goethes Faustas (opera). Tuo laiku SSSR armija okupavo Lietuvą. Stipendijos mokėjimą nutraukė. Bandžiau pasilikti Vokietijoje. Tam, kad gaučiau darbą pagal savo sritį, reikėjo įstoti į Reichstheaterkammer – fachschaft Bühne. Įstoti į minėtą uniją nebuvo sudėtinga. Gavau darbo Berlyno Schiller teatre. Intendantas (direktorius) buvo Henrich George. Dirbau kaip asistentas teatro dekoracijų studijoje.

Vyko karas. Pradėjo ir ant Berlyno retkarčiais kristi bombos.

Tada iš darbo galėjai išeiti nesunkiai – nereikėdavo gauti leidimo iš darbdavio. Gavau teatro dekoratoriaus darbą Čekoslovakijoje – Schönau teatre. Teatras buvo neseniai pastatytas, gražiame parke, turėjo dvi scenas: vieną – operai, kitą – operetei,

restoraną, barą-didelę kavinę, orkestre grodavo gal dylika muzikantų, atvykusių iš Italijos.

Mano pirmasis darbas buvo operetė „Pepina“. Operetės dekoracija visi buvo patenkinti. Greitai po to teatro direktorius pakvietė mane į savo raštinę ir pagyrė už darbą. Tada gavau užduotį sukurti dekoraciją „Trubadūro“ operai (Dž. Verdis). Paklausė manęs, ar galiu padaryti per 3 savaites. Atsaciau, kad taip. Baigiantis trečiai savaitei tikrinome dekoracijas – apšvietimą ir kt. Statant dekoracijas paaiškėjo, kad trūksta daug detalių. Čigonų stovyklos scenoje sudužo kalnų projekcijos, stiklai. Kai vyko generalinė „Trubadūro“ repeticija dalyvaujant aktoriams, orkestrui ir kt., solistė, lipdama kalėjimo rūsiu laiptais, paslydo ir pargriuvo, nes dažai ant laiptų dar nebuvo gerai išdžiūvę. Kas kaltas? Dargis!

„Trubadūro“ premjeros nukelti jau nebebuvo galima, nes buvo parduoti bilietai, iškabinti plakatai. Dirbome dieną ir naktį. „Trubadūro“ dekoracijas užbaigėme. Po spektaklio teatro direktorius vėl pašaukė mane į savo raštinę ir davė velnių. Klausia: „Kodėl dekoracijos neužbaigtos, kur priežastis?“

Atsaciau, kad buvo mažai laiko. Šis: „Dargi, aš klausiau jūsų, ar galite padaryti „Trubadūro“ dekoracijas per 3 savaites. Man atsakėte, kad taip! Dirbdamas teatre gerai pagalvok, sakydamas taip ar ne.“

1941 metų rudenį sudariau sutartį vieneriems metams, kuri buvo pratęsta iki 1945 m. rudens. Dirbau šiuose teatruose: Eisenacho dramos ir Gotha operos, operetės (Tiuringija, Vokietija). Minėtų dviejų miestų teatrai turėjo vieną administraciją. Dramos ir operos pastatymais teatrai pasikeisdavo. Abiejuose teatruose tarnautojų dirbo apie 180–200. Čia buvo du dailininkai-dekoratoriai. Vasaros metu teatro darbuotojai turėdavo apie 9 savaites apmokamų atostogų. Aš apsigyvenau gražiame istoriniame Eisenacho mieste, įsikūrusiame tarp aukštų kalvų. Iki 1944 metų miesto nebombardavo, tad galėjome gyventi ramiai. Kažkodėl miesto gyventojai krautvininkai teatro darbuotojams, ansamblui buvo geranoriški. Pavyzdžiui, jeigu perki 100 gramų dešros, reikėdavo duoti 100 gramų dešros kortelę. Iš krautvininko (parduotuvės savininko) gaudavai ne 100 gramų dešros, bet 200 gramų, gal ir daugiau. Taip pat būdavo ir su kitais būtiniaisiais produktais (duodavo šiek tiek šypsodamiesi). Krautvininkai teatro kolektyvo narius pažinojo.

A. Dargis. „Matematikas“. 1984 m.

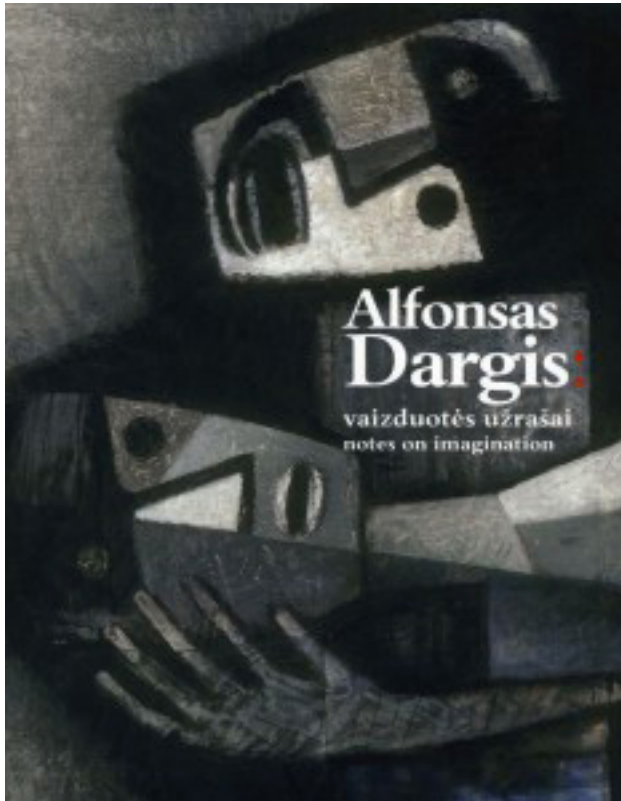
Teatre buvo draugiška atmosfera. Tie, kurie priklausė partijai, nešiojo partijos ženkliukus. Gerai žinojome tuos partiečius – jų buvo nedaug.

1944 metais susipažinau su vokiečių kilmės mergaite Louise Breng. Ji turėjo vyno ir egzotiškų kraštų vaisių parduotuvę, kurioje dirbo dvi tarnautojos. Karo metais vynas buvo išdžiūvęs, o prekių iš pietų kraštų sumažėjo – parduotuvėje liko tik vietiniai vaisiai. Gyvas būdamas Louise tėvas vertėsi kūrenimui skirtos anglies prekyba. Jos tėvai jau buvo mirę. Louise Breng man daug padėjo finansiškai – maistu. 1932–1944 metais pietus, vakarienę valgydavau restoranuose. Nuo 1944 m. pietus ir vakarienę pradėjau valgyti pas Louise.

Po nepasisekusio atentato (pasikėsimo) į Hitlerį teatrus uždarė. Vyrai iki 60 metų buvo paimti į kariuomenę. Aš su likusiais teatro kolektyvo nariais, daugiausiai moterimis, gavau „puikaus“ darbo fabrike. Prieš tai mums reikėjo pasirašyti pasižadėjimą, kad neišduosime paslapties, ką dirbame. O tas darbas buvo vynioti ploną varinę vielą. Ji atrodė kaip akių rėmai. Mums į ausį šnibžtelėjo, kad tie „akiniai“ yra V1 – V2 – raketos dalys.

1945 m. pavasarį miestelis buvo smarkiai apmėtomas bombomis – žuvo daugiau negu 300 žmonių. Amerikos armija priartėjo prie miestelio ir pradėjo iš artilerijos jį bombarduoti. Gyventojai, taip pat ir mes su Louise, per bombardavimą buvome

(Nukelta į 56 p.)

2015 m. LNDM Vytauto Kasiulio muziejuje surengtos parodos „Alfonsas Dargis: vaizduotės užrašai“ katalogo viršelis

kalnų, olų urvuose-bunkeriuose (juos buvo iškasę lenkai belaisviai). Tuose urvuose išbuvome 6 dienas ir naktis (per Velykų šventes). Turėjome duonos ir vandens. Miestelio „ponai“ kapituliavo už poros savaitių. Karas pasibaigė.

Praėjo 2–3 mėnesiai. Vieną rytą nuėjau į miestelio centrą. Ten pamačiau pilnas aikštes rusų kareivių. „Vadinasi, jau rusai atėjo,“ – ištariau pats sau.

Kitą rytą, pasiėmęs į rankas mažą čemodanuką, kuriame buvo duonos ir dešros (Louise įdavė kiek turėjo), mažais keliukais per miškus įveikęs apie 12–15 kilometrų, pasiekiau amerikiečių zoną. Apsigyvenau mažame Herleshauseno kaimelyje, prie Verros upės. Kitoje upės pusėje buvo rusų zona. Už poros dienų ten jau stovėjo ir rusų sargyba.

Kartą, einant kaimo gatve, mane užkabino du vyresnio rango JAV armijos kariai. Pradėjo jie man kažką tai angliškai pasakoti. Aš nesupratau. Tada parodė didelį gabalą mėsos, su pirštu ėmė baksnoti į burną ir kartoti vokiškus žodžius: Hausfrau Essen! Aš supratau, kad jie nori mėsą kepti ar virti. Tuos du kareivius nuvedžiau pas šeimininkę, kurios namuose buvau pats apsistojęs. Tada, rodydami vie-

nas kitam pirštais, išsiaiškiname, koks čia reikalas. Amerikiečiai kareiviai parodė į laikrodį, kada jie ateis vakarieniauti ir pasakė, kad bus trise. Dar parodė ir į mus su šeimininke – iš viso per vakarienę turėjo mūsų būti penki. Už pusvalandžio tie patys kareiviai dar atnešė didelį gabalą taukų.

Sutartu laiku kareiviai atėjo ir atsinešė butelį degtinės. Pradėjus valgyti vakarienę vienas iš trijų kareivių pradėjo kalbėti vokiškai. Vakarienė pasibaigė gal 12 val. nakties. Aš amerikiečiams papasakojau, kas toks esu, parodžiau dokumentus – esu iš Lietuvos, dirbau vokiečių teatre ir kt. Visi buvome linksmi. Kareiviai davė cigarečių. Išsiskiriant jie pasakė, kad dar susitiksiame.

Kaimelyje apsistoję kariškiai (iš viso jų buvo apie 150–170 žmonių) buvo iš 5 panzer divizijos, laukė transporto grįžimui į JAV.

Kitą dieną kaimelyje sutikau vieną iš vakarykštės vakarienės dalyvių. Jis kažką tai pradėjo kalbėti angliškai, rodyti pirštais į burną: „You essen, you essen?“. Aš supratau, kad kalba apie valgį ir papurčiau galvą. Matyt, šis suprato, kad aš dar nevalgęs, ir pradėjo kažkur tai vestis. Buvo pietų metas. Nusivedė mane į armijos virtuvę, čia pakalbėjo su virtuvės šefu ir aš gavau puikius pietus ir darbo armijos virtuvėje – plauti indus po pusryčių, pietų ir vakarienės. Darbas virtuvėje užtrukdavo gal po 4–5 valandas. Už darbą gaudavau cigarečių. Tai, kas iš maisto likdavo virtuvėje, lauk nemesdavo – galėjau paimti į namus. Pastorėjau. Ir sena šeimininkė, ir jos kaimynai buvo patenkinti. Turėjau pilną amerikiečių armijos darbo uniformą – nuo batų iki kepurės. Tada, kai nekalbėdavau, visi manydavo, kad esu iš JAV armijos. Karys, mane atvedęs į virtuvę, buvo Josefas Adamsas, kilęs iš Prancūzijos, gal apie 30 metų vyras, gyvenęs Kalifornijoje. Jis man parodė ir savo žmonos, ir sūnaus fotografijas. Gyveno Santa Barbaroje, turėjo restoraną-barą. Dažnai su Josefu Adamsu ir dar keliais kitais kariais eidavome žvejoti į Verros upę. Vienas kuris nors kariškis mesdavo į upę rankinę granatą, o tada mes, likusieji, panirdavome į vandenį, gaudydavome į paviršių iškilusias žuvis ir mesdavome jas į krantą.

Rusų sargybiniai, stovintys ant kito upės kranto, žiopsodavo į mus ir juokdavosi. Gal po kokių trijų savaitių tokį žvejojimą karininkai uždraudė. Sugautas žuvis kepdavo mano šeimininkė. Už kavą ir

cigaretes gaudavome gėrimų – vyno (nelabai gero). Vakarienė būdavo linksma, kaip per tikras atostogas.

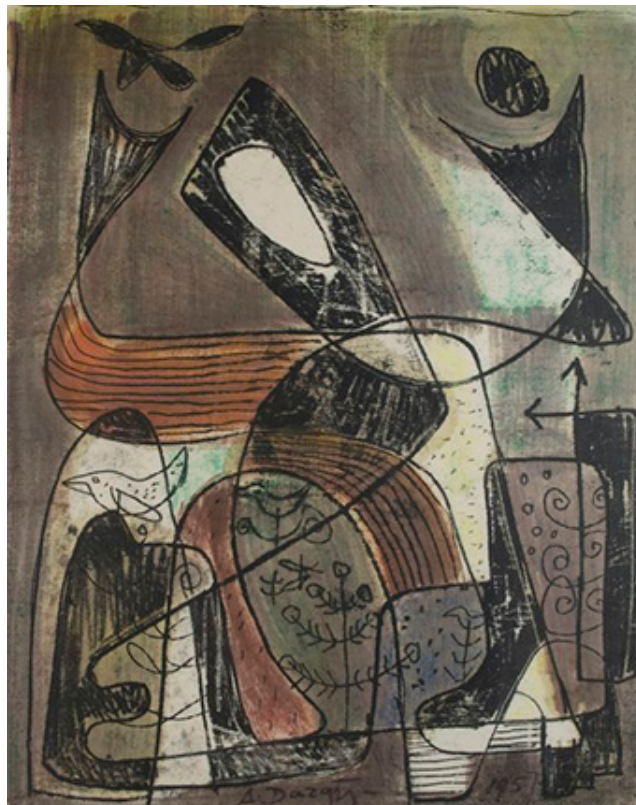
Vieną kartą nutarėme pamedžioti. Sutartu laiku, gal trečią valandą nakties, Josefas paėmė mane iš namų (buvo karo stovis, išeiti iš namų vienas naktį negalėjau). Kaimelyje sutikome dar 3 ar 4 karius. Visi turėjo šautuvus. Davė šautuvą ir man, pamokė, kaip juo naudotis. Ėjome plentu. Priešais pasirodė mašina. Amerikiečiai šautuvą iš manęs beregint paėmė. Kai mašina pravažiavo, ginklą gražino. Iš plento pasukome į kalnų slėnius. Ėjome gal 5–6 kilometrus. Pradėjo švisti. Sustojome slėnio aukštumoje, gal 100 metrų vienas nuo kito. Kas dedasi slėnio apačioje, visi gerai matėme. Laukėme, kada pasirodys stirnos. Greitai iš mažų krūmų pasirodė jų porėlė. Supoškėjo šūviai, ėmė zvimbti kulkos. Šoviau ir aš (pirmą kartą savo gyvenime), tikriausiai į debesis. Mūsų šūviai žvėrelių nekliudė, tad stirnos, kad ir išgąsdintos, bet gyvos, vėl šmurkštelėjo į krūmus ir dingo mums iš akių.

Mes, iššaudę visus šovinius, nieko nelaimėję, pusryčiams grįžome į kaimelį.

Gal po 5–6 savaitių minėtas JAV armijos dalinys iš Herleshausen išvyko. Aš ir JAV kariai sunkvežimiais nuvažiavome į naujas patalpas, kurios buvo pasirinktos už 2 kilometrų nuo kaimo buvusiam dvarelyje. Vieta čia buvo graži, ant aukšto slėnio krašto. Slėnio apačioje, kitoje jo pusėje, prasidėjo rusų zona. Aš su Josefu ir dar dviem kitais kariais aplankydavome kaimelį. Nusinešdavome ten iš virtuvės paslapčia paimtos mėsos, kaime suorganizuodavome gėrimų ir pas buvusią šeimininkę surengdavome vakarienę. Iš kaimelio atgal grįždavome vėlyvą vakarą. Į namus mažais slėnio takeliais eidavome linksmi. Amerikiečiai dainuodavo savo daineles (jų aš nesuprasdavau), aš – savo, lietuviškas.

Dažnai išeidavau pasivaikščioti po slėnį – nuklysdavau nuo dvarelį apie pusę kilometro ir daugiau. Kartą mane sustabdė du ginkluoti JAV kariškiai, kurie gyveno kitame kaimelyje ir saugojo sieną tarp amerikiečių ir rusų zonos. Jie pradėjo kažką man sakyti, bet aš nesupratau jų, o šie nesustojo ir toliau kalbėjo. Supratau tik vieną žodį – dokument, dokument...

Kariams paaiškinau: dokument – 5 panzer divizija. Kariškiai mane nuvedė į panzer divizijos dislokacijos vietą. Greit jiems buvo paaiškinta, kad aš – ne amerikietis, tik vilkiu amerikiečių armijos darbo uni-

A. Dargis. „Sode“. 1950 m.

formą. Kai viskas paaiškėjo, buvo daug gražaus juoko!

Baigiantis rugsėjo mėnesiui, 5 panzer divizija pradėjo pakuotis daiktus – kariai ėmė ruošti grįžti į savo šalį. Buvo supakuota ir virtuvė. Kariai paskutiniuosius pusryčius prieš išvykdami valgė kitame kaime, ten, kur buvo dislokuotas kitas JAV armijos dalinys. Kariams išėjus pusryčių, aš likau vienas ir be maisto. Greitai pamačiau Josefą Adamsą. Vienoje rankoje jis nešė skardinį puodelį, pilną kavos, kitoje rankoje – armijos skardinę lėkštę, o joje buvo kiaušienė, kiaulienos gabalas ir duona. Josefas Adamsas man pusryčius nešė iš kito kaimelio, kuris buvo gal už pusantrą kilometro, o atnešęs pasakė: „You are hungry“ (Jūs esate alkanas). Josefo Adamso atneštus pusryčius nesu užmiršęs iki šiol...

Adamsas kalbėjo tik angliškai. Aš nesupratau angliškai, bet mes vienas kitą kažkaip suprasdavome. Turėjau Josefo Adamso adresą. Vėliau atsiuntė paketuką. Susirašinėjome.

Kai JAV armijos dalis išvažiavo, paliko man daug darbo drabužių, tarp jų ir marškinių. Buvo ir batų, čiužinių, kitų daiktų. Visą tą turtą nugabėnu į minėtą kaimelį pas geležinkelietį Giesę ir per

(Nukelta į 58 p.)

A. Dargis. „Smėlio laikrodis“. 1959 m.

trumpą laiką šias gėrybes išleidau į juodąją rinką.

Louise Breng, neužilgo sutvarkė savo butą, perdavė krautuvę kitiems; tuo metu ji jau buvo beveik tuščia, išskyrus bulves (artėjo jų nusavinimas). Tada ji vieną ankstų rytą slapta perėjo iš rusų zonos į amerikiečių. Ten ir susitikome. Iš Herleshausen kaimelio mes su ja 1945 m. pirmąją spalio mėnesio savaitę išvažiavome į Hamburgą. Kassel mieste reikėjo persėsti, laukti traukinio iki kitos dienos ryto. Buvo naktis, sėdėjome stotyje ant grindų, šalia – mūsų paketai. Stotis buvo be stogo, langai – be stiklų, silpnai švietė kelios elektros lemputės. Žmonių čia buvo šimtai – senų ir jaunų. Vieni gulėjo ant grindų, kiti sėdėjo. Tyla buvo kaip kapuose. Gal pirmą ar antrą valandą ryto jaunas apskuręs vyras, palipęs ant dėžės, ėmė groti akordeonu. Užmigę, prisnūdę žmonės pradėjo judėti, palengva atsistojo, prisiartinėjo prie muzikanto. Greitai jį jau buvo apsupę šimtai keleivių – pabėgėlių. Visi pradėjo pamažu dainuoti, pritarti muzikantui. Minios balsas vis stiprėjo ir stiprėjo. Atrodė, kad tai didžiulis choras. Mačiau daug ašarų. Dainavo „O Du – Wunderschöner

Deutscher Rhein („O tu gražus vokiečių Reinas“). Buvo liūdnas vaizdas. Jeigu tą įvykį stotyje būtų kas nufilmavęs, būtų laimėjęs visas premijas.

Kai ankstyvą rytą atvažiavo traukinys, lipome pro duris ir langus. Traukinyje žmonių klausinėjau, kokie miestai nesubombarduoti, ar yra teatras. Sužinojau, kad Giottingenas nuo karo visai nenukenėjo, kad ten yra puikus teatras.

Sustojome Giottingeno mieste. Nuėjau pas kirpėją nusiskusti barzdos, tada – į teatrą. Laimė, sutikau teatro direktorių. Tai buvo jaunas vyras iš Berlyno. Papasakojau, kad dirbau teatre, parodžiau dokumentus, pasakiau, kad ieškau darbo. Po valandos į teatrą jau buvau priimtas. Turėdami darbą gavome leidimą apsigyventi Giottingene – teisę gauti kambarį. Po kelių dienų pradėjau kurti dekoracijas „Carmen“ operai. Giottingeno teatre dirbau iki 1951 m. rudens. Papildomai dar turėjau keletą darbų (pastatymų) Hannoverio teatre.

Su Louise Breng susituokėme 1945 m. lapkričio 24 d. Po visų vedybų ceremonijųėjome vestuvių („veselės“) pietus valgyti į restoraną – 4 asmenys. Vestuvių pietums buvo žirnių sriuba su 10 gramų riebalų. Restorano kelneris buvo iš Rheino pusės. Sužinojęs, kad mes ką tik susituokėme, parūpino dar vieną lėkštę žirnių sriubos (jai riebalų neprasėme). Po šių „iškilmių“ žmona nuėjo namo, į savo kambariuką, o aš – į teatrą prie darbo – kurti „Carmen“ dekoracijų.

Gyvendamas Giottingene išleidau „Lietuvių vestuvių papročius“. Nieko ypatingo... Blogos iliustracijos (daug blogesnės negu diplominis darbas), prasta spauda ir popierius.

Buvau Vokiečių dailininkų sąjungos narys. Surengėme daug grupinių parodų. Turėjome nemažai draugų, buvo gera nuotaika, draugiškumas, daug rimtų pokalbių kultūros temomis, be to, daug ginčų!

1951 m. liepos 30 d. atvažiavome į Niujorką (kaip DP). Iš Niujorko važiavome į Rochesterį, N.Y. pas dailininką Liudą Vilimą (pusbrolių). Po pusės metų, turėdamas amerikiečio rekomendaciją, gavau darbą. Tas darbas buvo Eastman Kodak kompanijoje valyti raštines. Kitą darbą gauti man buvo sunku – nemo-kėjau anglų kalbos. Minėtoje kompanijoje dirbau 19 metų. Trumpam laikui iš minėtos kompanijos buvau išėjęs. Kai norėjau vėl grįžti į buvusią darbovietę, buvo sunku. Padėjo Algis Olis. Esu jam dėkingas.

Kartą prie kavos automato (mašinos) trys ar keturi kompanijos tarnautojai gėrė kavą. Kai aš priartinau, vienas iš ten buvusių tarnautojų numetė ant žemės metalinį pinigą ir pasakė: „Alfonsai, čia tau kvoteris – kavai!“. Aš tą kvoterį paėmiau, padėkojau, o pats sau mintyse pagalvojau: „Esi šunelis. Ponas davė kaulą...“.

Kompanija buvo gera, bet tik tiems, kas iškęsda-vo lino muką...

Šiandien Eastman kompanija man ir mano žmonai apmoka lignoninių išlaidas ir kt. Gaunu mažą kompanijos pensiją.

KŪRYBINĖ VEIKLA

1952 m. pavasarį surengiau savo kūrybos (grafikos) parodą geroje galerijoje – „Memorial Art Gallery University of Rochester, NY“. Daug darbų nupirko. Gyvendamas Rochester NY beveik kasmet surengdavau savo asmenines kūrybos parodas – Rochester NY ir kituose JAV miestuose. Daug darbų parduota – gal apie 1 500. Amerikiečio akademiko buto be dailės darbų neįmanoma įsivaizduoti. Žinoma, vieni turi vertingesnius dailės kūrinius, kiti mažiau vertingus.

Būdamas 62 metų amžiaus išėjau į pensiją. 1973m. pradėjau dėstyti dailės pamokas savo studijoje. Studiją pavadinau „Forma Art Studio“. Dirbo-me dvi dienas per savaitę po 5 val. per dieną (vieną dieną 4 asmenys). Studijos lankytojos būdavo 7–8 moterys ir vienas vyras – patologijos daktaras. Moterų vyrai daugiausia buvo inžinieriai. Laikėmės tokių taisyklių:

1. Temą savo darbams lankytojai gali pasirinkti laisvai, taip pat ir darbų atlikimo techniką.
2. Negalima matomo daikto kopijuoti.
3. Kūrinyje daug dėmesio privaloma skirti kompozicijai.
4. Darbai negali būti panašūs vienas į kitą.

Darbų koregavimo metu, per kūrinių aptarimus būdavau griežtas – iki ašarų. Kai kurios „Formos Art Studio“ lankytojos studiją lankė 12 metų, kitos – ne mažiau kaip 6 metus. Per užsiėmimus turėdavome pertrauką – gal vieną valandą. Žmona atnešdavo kavos ir sausainių. Tą pertraukos laiką dažnai naudodavome kuriamų ir jau sukurtų darbų aptarimams, kritikai. Jeigu kas sakydavo, kad dar-

A. Dargis. „Stiklo mergaitė“. 1982 m.

bas man patinka, reikėdavo paaiškinti kodėl. Jei sakydavo, kad tas darbas blogas, vėl reikėdavo įrodyti kodėl. Darbo autorius diskusijoje dalyvaudavo, bet ne visada. Kai patinka, darbas yra geras! Ne visada tai, kas nepatinka, yra blogas darbas. Čia jau kitos diskusijos – kalbos. Tie pasikalbėjimai buvo rimti – piktumo, užsigavimo nebuvo.

Kasmet rengdavome savo studijos dailės parodas. Kartu su šeimomis važiuodavome į New-York, lankydavome muziejus, teatrą, tradicinę Kalėdų švenčių partiją ir kt. Buvome kaip viena šeima – žinojome vieni kitų džiaugsmus ir skausmus, turėjome daug bičiulių amerikiečių, taip pat savo tautiečių lietuvių.

1985 m. vasaros pradžioje atvažiavome gyventi į Vakarų Vokietiją. Apsistojome prie Boden ežero, netoli šveicarų sienos esančiame Friedrichshafen kaimelyje, turinčiame 50 tūkstančių gyventojų.

Vokietiją radome tokią: didelis materializmas, žmonės agresyvūs. Per 50 metų jaunoji karta savęs ne-
(Nukelta į 60 p.)

A. Dargis. „Nameliai mano brangūs“. 1982 m.

surado – tebegyvena tėvų palikimu, vakarykščia diena. Gyventojai vokiečių kalboje vartoja daug angliškų žodžių. Kopijuoja dabartinę JAV kultūrą. Nesukūrė savo operetės – importuoja iš JAV. Teatro aktoriai scenoje plasnoja su rankomis lyg mirštančios gulbės. Daug sekso. Televizijų programa: daug užsienietiš- kų filmų, ypač sukurtų JAV. Savi labai silpni, pigūs.

Čia suradome daug gerų pažįstamų, bet trūksta draugų. O namie, Lietuvoje, irgi nedaug kas liko. Tė- vai ilsisi kažin kur Sibiro platybėse. Brolį 1945m. nu- šovė. Palaidojo beržyne. Ano meto ponams jis buvo banditas. Pačios tėviškės pastatai irgi sudegė. Nebe- turiu daug ko ieškoti ir tėviškėje. O vis dėlto dirbdamas dažnai pagaunu save niūniuojantį: „Svetimaj ša- lelėj nemalonu, ne. / Tėviškėlę savo vis regiu sapnė“.

Šiuos prisiminimus dailininkas Alfonsas Dargis (1909–1996) parašė 1990 m. rugpjūčio 6 d. tuo- metinėje Vakarų Vokietijoje. Atsiminimų sąsiu- vinio pabaigoje yra dar ir kelios pastraipos apie jo grįžimą į Lietuvą 1940 metais. Dailininkas rašo:

„1940 metais Vienoje baigiau meno akademiją ir grįžau namo. Grįžau ne tuščias. Vežiau tėviškei dova- nų apie trisdešimt savo tuo metu geriausių tapybos

darbų. Įžengiau į Lietuvą. Rusas muitininkas paėmė mano darbus, kiekvieną perplėšė į keturias dalis ir numetė. Plėšydamas kažin ką sakė, bet aš, nemokė- damas rusiškai, nieko nesupratau. Paklausiau vertėjo, kodėl jis mano darbus drasko. Vertėjas paaiškino, kad tai kapitalistinis menas, kurio Sovietų sąjungai nereiki- kia. Ką galėjau padaryti? Jie buvo jėga, o aš niekas.

Po 1940 m. liepos mėnesio Lietuvoje vykusios balsavimo komedijos rašytojo Antano Venclovos rūpesčiu buvau išleistas atgal į Vieną.

Tų pačių 1940-ųjų metų rudenį grįžau antrą kar- tą į Lietuvą. Apsigyvenau pas Juozą Miltinį. Pradėjau kurti dekoracijas Stasio Šimkaus operai „Kaimas prie dvaro“. Dirbau, bet dairiaus per petį. Reikėjo vaikš- čioti kaip ant žarijų. Jokio tikrumo. Kūrybinė laisvė suvaržyta. Vieną dieną suimtas vienas, kitą – kitas.

1941-ųjų metų pavasarį vokiečiams padedant išvažiavau iš Lietuvos antrą kartą. Vokiečiai žino- jo, kad studijavau Vienoje, dirbau vokiečių teatre. Rusų komisiją perėjau drebėdamas, bet sėkmingai. Dekoracijų užbaigimui suradau kitą dailininką. Čia daug kuo man padėjo tuo metu teatro direktoriumi dirbęs Grybauskas.“

Alfonsas Dargis mirė Vokietijoje 1996 m. sau- sio 20 d. Dalį savo kūrinių prieš mirtį jis persiuntė į Lietuvą – Vilnių, Kauną, Mažeikius.

Pristatydamas jo 80-mečio proga Lietuvos dai- lės muziejuje (dabar Lietuvos nacionalinis dailės muziejus) surengtą parodą A. Dargis „Gimtojo krašto“ 1989 m. liepos 15–21 m. numeryje, rašė:

„Mažeikiuose prasitrynęs akis, panūdau ieškoti meno anapus savo gimtojo kaimo ir 1929 m. pra- dėjau mediniais laiptais laipti į Žaliąjį kalną – į Kauno meno mokyklą. Tada net nė į galvą neatėjo, kad po šešių dešimtmečių Lietuvos dailės muziejus atidarys mano darbų parodą Vilniuje. Tame Vilniu- je, į kurį tada net kojos negalėjau įkelti.

Kauno meno mokyklos dekoratyviojo meno sky- rių baigiau 1936 metais. Svarbiausi mano mokyto- jai buvo Stasys Ušinskas, Juozas Mikėnas ir Adomas Smetona. Ypatingą dėkingumą tebejaučiu Stasiui Ušinskui, nes iš jo esu daugiausiai gavęs vertingų žinių.

Baigęs Kauno meno mokyklą, norėjau išvykti į užsienį labiau prasitrinti akis. Buvau laimingas: meno mokyklos pedagogų taryba mane rekomen- davo Švietimo ministerijos stipendijai.“